

ЩОДО ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ, ЯКА ВТЕКЛА З МІСЦЯ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

**Сердечна Аліна Юріївна – аспірант відділу аспірантури та докторантури
Національної академії Служби безпеки України.**

В статье проанализированы возможности усовершенствования правовой регламентации оснований для задержания лиц, совершивших уголовное правонарушение и сбежавших с места происшествия. Доказано, что отдельные положения УПК Украины, которые устанавливают основания для задержания лиц, не отвечают потребностям практики, что негативно влияет на эффективность досудебного расследования.

Ключевые слова: международные стандарты, законное задержание лица, задержание уполномоченным должностным лицом, основания задержания лица, цель задержания.

Articolul analizează posibilitățile de îmbunătățire a reglementărilor legale a temeiurilor de detenție a persoanelor care au comis o infracțiune și au fugit de la locul faptei. Este dovedit că anumite prevederi ale Codului de procedură penală din Ucraina, care stabilesc motivele de detenție a persoanelor, nu corespund necesităților practice, care afectează negativ eficacitatea investigațiilor precontencioase.

Cuvinte cheie: standardele internaționale, detenția legală a persoanei, reținerea efectuată de către un funcționar autorizat, motivele reținerii persoanei, scopul reținerii.

The article the analysed possibilities of improvement of legal regulation of grounds for detention of persons, as accomplished criminal offence and escaped

from the place of event. It is well-proven that separate positions of CPC of Ukraine, that set the grounds of detention of persons, do not answer the necessities of practice that negatively influences on efficiency of prejudicial investigation.

Key words: international standards, legal detention of person, detention the authorized official person, grounds of detention of person, aim of detention.

Постановка проблеми. У 1995 р. Україна вступила до Ради Європи і ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод. Відтоді вітчизняне законодавство приводиться у відповідність до європейських стандартів. Міжнародні стандарти прав людини — це загальновизнані положення, які встановлюють «мінімальний обов'язковий «поріг» забезпечення прав людини в демократичному суспільстві та визнають їх нормативний зміст на рівні національного законодавства.

Міжнародні стандарти забезпечення прав людини у кримінальному судочинстві — звід основних загальновизнаних і загальнообов'язкових норм і принципів, викладених як у міжнародних правових актах, так і в прецедентних рішеннях Європейського Суду з прав людини та міждержавних угодах, які закріплюють стандартизовані правила поведінки сторін і інших учасників кримінального судочинства. Низка міжнародно-правових актів закріплює загальне правило, суть

якого полягає в тому, що «кожний має право на свободу і особисту недоторканність». Однак, це право не може бути абсолютним навіть у демократичному суспільстві. Проте, суспільство досі не винайшло жодного адекватного замінильника позбавленню свободи, хоча й досягнуто певного прогресу в цьому напрямі [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання затримання особи в кримінальному судочинстві досить предметно та ґрунтовно досліджувались такими науковцями, як О.І. Білоусов, В.І. Борисов, В.Г. Гончаренко, І.Є. Макаренко, С.М. Лобойко, Ю.В. Лук'яненко, В.О. Попелюшко, В.В. Рогальська, Л.Д. Удалова, О.Г. Шило та ін. Проте в умовах євроінтеграції та приведення кримінального процесуального законодавства України у відповідність до міжнародного законодавства, окремі положення потребують переосмислення з позиції судової практики та практики ЄСПЛ.

Метою дослідження є аналіз застосування окремих підстав затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, в порядку ст.ст. 207, 208 КПК України, та перспектив удосконалення норм кримінального процесуального законодавства з урахуванням практики ЄСПЛ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ключовим у питанні застосування та виконання рішень ЄСПЛ стосовно України став Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [2]. Відповідно до ст. 17 зазначеного Закону, застосування судами та практики ЄСПЛ національні суди застосовують під час розгляду справ Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практику ЄСПЛ як джерело права. До того ж, відповідно до ч. 1 ст. 2 цього Закону рішення ЄСПЛ є обов'язковим для виконання Україною.

Так, однією з умов майбутньої євроінтеграції України є адаптація вітчизняного законодавства до вимог Європейського Союзу, де застосування будь-якого державного примусу (а особливо кримінального процесуального) є виключним, але водночас максимально

ефективним і чітко регламентованим. Тому правове регулювання застосування заходів кримінального процесуального примусу є тим «лакмусовим папірцем» відповідності практично всього законодавства вимогам ЄС і його цінностям у правовому значенні [3].

Підкреслюючи важливість практики Європейського суду з прав людини, Лук'яненко Ю.В. звертає увагу на те, що відповідно до ст. 32 Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» [4] наша держава повністю визнала пряму дію норми щодо визнання обов'язковою юрисдикцію ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення й застосування Конвенції. У свою чергу, обов'язкова сила таких рішень, а також їх виконання встановлені ст. 46 вказаного Закону. Насамперед це обумовлено тим фактом, що ЄСПЛ виступає важливим правовим механізмом захисту прав і свобод людини, закріплених у вказаній Конвенції. Так, відповідно до ст. 19 Конвенції ЄСПЛ уповноважений приймати скарги від будь-якої фізичної особи, неурядової організації чи групи приватних осіб, які стали жертвами порушення їх прав і свобод, передбачених Конвенцією та протоколами до неї [5].

Перелік підстав для позбавлення особи волі, передбачений у ст. 5 Конвенції, є загальним. Так, кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи інакше ніж відповідно до процедури, встановленої законом, і в таких випадках, як:

а) законне ув'язнення особи після її засудження компетентним судом;

б) законний арешт або затримання особи за невиконання законної вимоги суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, передбаченого законом;

в) законний арешт або затримання особи, здійснені з метою припровадження її до встановленого законом компетентного органу на підставі обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо є розумні підстави вважати за необхідне запобігти вчиненню

ню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

д) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою припровадження його до встановленого законом компетентного органу;

е) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;

ф) законний арешт або затримання особи, здійснені з метою запобігання її незаконному в'їзду в країну, чи особи, щодо якої вживаються заходи з метою депортації або екстрадиції.

У контексті розглядуваної теми зупинимось на п. с), відповідно до якого основними складовими прийняття остаточного рішення про застосування щодо тієї ті іншої особи затримання є такі:

1. Вчинення суб'єктом правопорушення та наявність обґрунтованої підозри у його вчиненні саме цією особою.

2. Виконання суб'єктом певних підготовчих дій до вчинення правопорушення та розумна можливість особи, яка застосовує затримання, запобігти його вчиненню.

3. Спроби суб'єкта втекти після вчинення правопорушення та розумна можливість особи, яка застосовує затримання, запобігти такій втечі.

Відповідно до ч. 2 ст. 176 КПК України затримання є тимчасовим запобіжним заходом, який може бути застосований під час досудового розслідування. Що стосується затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, чинним КПК України передбачене, окрім інших видів, законне затримання та затримання уповноваженою службовою особою, які здійснюються без дозволу суду. В межах статті будемо аналізувати більш узагальнені підстави затримання, оскільки підстави, передбачені п. 3 ч. 1 ст. 208 КПК України, стосується окремої категорії кримінальних проваджень (корупційні злочини).

Відповідно до вимог ст. 207 КПК України, законне затримання можна застосовувати: 1) при вчиненні або замаху на вчинення кри-

мінального правопорушення; 2) безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

Відповідно до ч.1 ст. 208 КПК України, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин; 3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Крім того, у ч.2 ст.208 КПК України зазначене право уповноваженої службової особи без ухвали слідчого судді затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене основне покарання у вигляді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян, виключно у випадках невиконання підозрюваним обов'язків, покладених на нього при обранні запобіжного заходу, або не виконав вимоги щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує. Однак, дана норма протирічить ст. 204 КПК України, в якій вказано про заборону затримання без дозволу слідчого судді, якщо до підозрюваного, обвинуваченого застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, у зв'язку із підозрою або обвинуваченням у тому ж кримінальному правопорушенні.

В інших випадках навіть за наявності доказів причетності особи до вчинення злочину й установлення її місцезнаходження правові підстави для її затримання відсутні. Наприклад, у разі впізнання потерпілим через деякий час після вчинення злочину винної особи

в громадському місці або наявності інформації про місцезнаходження злочинців. Єдиним законним шляхом є отримання дозволу слідчого судді на затримання з метою приводу такої особи. Але в цьому випадку особа попередньо повинна бути повідомлена про підозру, тобто набути статусу підозрюваного [6].

Як зазначає Татаров О.В., під час розроблення КПК враховувався світовий досвід забезпечення прав і свобод людини, що стосувалося й проведення затримань у чітко визначених випадках: безпосередньо після скоєння злочину та за наявності обставин, які свідчать про те, що особа щойно скоїла злочин. Потреба в удосконаленні порядку затримання обумовлювалась у тому числі практикою, яка склалась за КПК 1960 року, який дозволяв правоохоронним органам затримати особу незалежно від того, скільки часу після скоєння нею злочину минуло. Крім того, однією з рекомендацій Венеціанської комісії, яка міститься у висновку щодо проекту КПК, було визначення виключних підстав та умов затримання особи без ухвали слідчого судді, суду з урахуванням практики ЄСПЛ [7]. Проте, чи є досвід, зазначений Татаровим О.В., загально-визнаним у кримінальному процесуальному законодавстві європейських країн, необхідно визначити у ході подальшого аналізу.

Аналізуючи перелічені підстави, доходимо до висновку, що в тому випадку, якщо особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, втекла з місця його вчинення, її затримання в порядку ст.ст. 207, 208 КПК України буде безпідставним, та, відповідно, носитиме характер незаконного позбавлення волі. Разом з тим така ситуація є досить нелогічною, оскільки, по-перше, втеча для суб'єкта вчинення кримінального правопорушення є чи не єдиною ситуативною можливістю уникнути покарання, та, по-друге, сам факт зникнення суб'єкта з місця події не виключає наявності осіб, які можуть його впізнати або навіть знають та повідомили представникам правоохоронного органу анкетні дані зловмисника.

З огляду на вказане вище, не вдаючись до повного аналізу іноземного законодавства, яке регулює порядок затримання особи, яка

вчинила кримінальне правопорушення, наведемо окремі приклади, коли кримінально-процесуальні норми європейських країн є більш ефективними та дієвими з точки зору початку процедури притягнення до відповідальності особи, запідозреної у вчиненні кримінально караного діяння.

Так, кримінально-процесуальне законодавство Франції визначає затримання як захід примусу під час дізнання, який фактично є позбавленням волі на декілька днів та полягає в утриманні в приміщенні, де знаходиться особа, яка здійснює дізнання, і застосовується офіцером судової поліції під контролем судової влади проти суб'єкта, щодо якого є достатні підстави вважати, що він вчинив чи намагався вчинити злочин чи кримінальний проступок, за який може бути призначене покарання у вигляді позбавлення волі. При цьому, для застосування затримання необхідно, щоб воно було єдиним засобом для досягнення однієї з визначених цілей (мотиви затримання):

1) дозволити продовжити розслідування (тобто гарантувати участь особи в процедурі і представлення її перед прокурором республіки, щоб той міг оцінити необхідність продовження дізнання);

2) перешкодити особі фальсифікувати докази чи здійснювати тиск на свідків, потерпілих чи їх родичів;

3) перешкодити узгодженню позиції зі співучасниками; гарантувати припинення здійснення заходів, спрямованих на вчинення злочину чи кримінального проступку [8].

Аналізуючи наведені вище підстави затримання та порівнюючи їх з підставами затримання, передбаченими КПК України, доходимо до висновку, що перші є ширшими та дозволяють затримувати особу, навіть, якщо між подією кримінального правопорушення та власне захопленням особи вже пройшов певний проміжок часу, проте є дані щодо того, що кримінальне правопорушення вчинене саме нею.

Що стосується кримінального процесуального законодавства Федеративної Республіки Німеччина, то у ньому також передбачена можливість як законного затримання

будь-якою особою, так і процесуального затримання службовою особою уповноваженого органу. Так, відповідно до п. 1 § 127 Кримінального процесуального кодексу ФРН, якщо хто-небудь затриманий на місці скоєння злочину або переслідується, або коли він переслідується у втечі чи не може негайно підтвердити свою особу, то будь-який громадянин вправі його затримати без розпорядження судді. Згідно з п. 2, прокуратура і чиновники поліції при невідкладності дій також вправі здійснити попереднє затримання особи, коли наявні передумови для наказу про арешт або поміщення у психіатричний або наркологічний медичний заклад [9].

Попереднє затримання особи прокуратурою або посадовими особами поліції регулюється відповідно §§ 114a-114c. Тобто працівники правоохоронного органу також вправі здійснити законне затримання особи за наявності підстав для її подальшого арешту, до яких у ч. 2 § 112 віднесені:

встановлено, що обвинувачений втік або переховується,

з урахуванням обставин конкретної справи існує небезпека, що обвинувачений ухилитиметься від слідства та суду (небезпека втечі), або поведінка обвинуваченого підтверджує серйозність підозри, що він

а). знищить, змінить, видалить, приховає або сфальсифікує докази або

б). впливатиме на співучасників, свідків або експертів недобросовісним чином або

с). спонукатиме інших до подібної поведінки і якщо у зв'язку із цим існує загроза, що він ускладнить з'ясування істини (небезпека протидії розслідуванню).

Коментуючи підстави та мотиви затримання за німецьким законодавством, П. Головненков та Н. Спіца зазначають, що схопленим під час вчинення злочину є підозрюваний, якщо його застали на місці вчинення злочину чи в безпосередній близькості від нього під час вчинення протиправного діяння чи безпосередньо після його вчинення. Окрім того, допускається затримання особи по «гарячих слідах», що означає те, що, незважаючи на віддалення підозрюваного з місця пригоди, переконливі факти свідчать про те, що саме

він причетний до вчинення конкретного злочинного діяння [10].

Якщо ж ми порівнюємо зазначені процесуальні можливості з можливостями слідчого, який, діючи відповідно до вимог ст. 208 КПК України, повинен прийняти рішення про затримання особи, яка вчинила злочин, проте зникла з місця події, то ми констатуємо факт значного процесуального ускладнення, яке настає внаслідок втечі суб'єкта. Іншими словами, положення закону в цьому випадку діють на користь особи, яка вчинила злочин (чи замах на нього) та змогла залишити місце події, навіть на недовгий час. У такому випадку суб'єкт не може бути затриманим ані в порядку ст. 207, ані в порядку ст. 208 КПК України, оскільки, фактично, підстави для такого затримання відсутні. Відповідно до ч. 1 ст. 188 КК України прокурор, слідчий за погодженням з прокурором має право звернутися із клопотанням про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Але цим шляхом можна рухатись тільки після внесення даних про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР та збирання достатньої кількості доказів у кримінальному провадженні для повідомлення про підозру та прийняття рішення про обрання запобіжного заходу.

Таким чином, сам факт втечі підозрюваного з місця події ускладнює можливість притягнення його до кримінальної відповідальності та забезпечення його належної поведінки під час досудового розслідування. Зазначена обставина обумовлює необхідність перегляду підстав застосування щодо особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, затримання у порядку ст. 208 КПК України. Тим більше, що, як було доведено вище, ця практика цілком відповідає практиці окремих провідних європейських країн. Із цим погоджуються фахівці-науковці та практики у своїх дослідженнях.

Так, наприклад, О.В. Косьмін зазначає, що ст. 208 КПК України потребує вдосконалення шляхом доповнення її положеннями про можливість слідчих органів здійснювати за-

тримання не лише одразу після вчинення злочину, а й в подальшому під час розслідування за наявності підстав, з урахуванням практики інших країн та власного кримінально-процесуального досвіду [11]. Враховуючи специфіку піднятого питання, Є.І. Макаренко зазначив, що кримінальний процесуальний інститут затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, регулює складні процеси правовідносин, що виникають між людиною, суспільством, державою і навіть світовим співтовариством. Цілком природно, що з набранням чинності КПК України 2012 р., ступінь досконалості цього інституту потребує наукового переосмислення через призму вимог Конституції України та Європейської Конвенції з прав людини 1950 року в частині неоднозначності та й повної відсутності тлумачення деяких теоретично і практично важливих аспектів процесуальної регламентації затримання [12].

Таким чином, норми кримінального процесуального права, яке тільки починає формуватися під впливом практики його системного застосування, в чомусь є експериментальними, оскільки докорінна та суцільна зміна процедури кримінального судочинства, яка відбулась в 2012 році, залишає для практиків «право голосу» щодо їх особистого бачення підвищення ефективності та дієвості їх діяльності в умовах євроінтеграції нашої держави. А отже, забезпечення можливості безперешкодного притягнення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, є також засобом забезпечення прав інших осіб, які ведуть законослухняний спосіб життя та, у свою чергу, потребують гарантій на рівні держави своїй безпеці та можливості реалізувати свої права та свободи.

Разом з тим у суспільстві існує хибне уявлення про правоохоронні органи як про каральний апарат, діяльність якого спрямована лише на спричинення процесуальних незручностей особам, які, хоча реально і вчинили кримінальне правопорушення, проте вимагають до себе поблажливого ставлення, посилаючись то на презумпцію невинності, то на гуманність кримінального процесуального законодавства. В цих умовах існує ризик зна-

чного зниження розкриття злочинів та притягнення винних осіб до відповідальності, що є надзвичайно негативним фактором як для суспільства в цілому, так і для окремих громадян, які є потерпілими від протиправних дій інших осіб. Зазначена ситуація є неприпустимою.

З іншого боку, затримуючи суб'єкта, який вчинив кримінальне правопорушення, службова особа правоохоронного органу діє під впливом обставин, що виключають злочинність діяння а тому такі дії не утворюють склад злочину. Проте, якщо представник правоохоронного органу, затримуючи іншу особу, усвідомлює, що підстави для такого затримання відсутні, проте діє з тих чи інших міркувань, то, в залежності від всіх інших обставин, він може підлягати кримінальній відповідальності за завідомо незаконне затримання, що є досить відчутним фактором, стримуючим від процесуальних зловживань.

КПК України 1960 року передбачав такі підстави для затримання особи: 1) коли цю особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення; 2) коли очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на дану особу, що саме вона вчинила злочин; 3) коли на підозрюваному або на його одязі, при ньому або в його житлі буде виявлено явні сліди злочину. Зазначені підстави давали можливість слідчому затримувати осіб, які вчинили злочин та втекли з місця пригоди, проте очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вказали на дану особу, що саме вона вчинила злочин. Підсумовуючи наведене вище, вважаємо за доцільне сформулювати п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України в такому вигляді: «якщо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа вчинила злочин».

Висновки. З огляду на необхідність підвищення ефективності кримінального переслідування осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та втекли з місця події, доцільно запозичити позитивний досвід конструювання норм кримінального процесуального законодавства іноземних країн, яке встановлює підстави для затримання, та запровади-

ти можливість затримання осіб навіть у тому випадку, коли їх фактично захоплюють через деякий час після вчинення кримінального правопорушення.

Література

1. Трехсель С. Стаття 5 Європейської Конвенції з прав людини // Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / За ред. О.Л. Жуковської. – К.: ЗАТ «ВІПОЛ», 2004. – С. 120.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 260.
3. Сотник Н.А. Кримінально-процесуальний примус через призму нового КПК України / Н.А. Сотник // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – № 3. – С. 254–258. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nvppr.in.ua/vip/2016/3/56.pdf>.
4. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : закон України від 17 лип. 1997 р. № 475/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр>.
5. Лук'яненко Ю.В. Окремі питання застосування практики Європейського суду з прав людини щодо затримання особи у кримінальному судочинстві. ПРАВО І БЕЗПЕКА. - 2015. - № 1 (56). – С. 55-60.
6. Фаринник В., Мірковець Д. Затримання особи в новому кримінальному процесі України: окремі питання відповідності міжнародним стандартам і практиці Європейського суду з прав людини ПІДПРИЄМНИЦТВО, ГОСПОДАРСТВО І ПРАВО. – Кримінальний процес. - 2017. - № . – С. 194.
7. Татаров О.Ю. Кайданки на камеру: тенденція до проведення затримань без ухвали слідчого судді становить загрозу правам особи / О.Ю. Татаров // Закон і бізнес. – 2016. – № 18 (1264). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zib.com.ua/ua/print/123397-tendenciya-do-provedennya-zatriman-bez-uhvali-slidchogo-sudd.html>.
8. Барабанов П.К. Уголовный процесс Франции. – М.: Издательство «Спутник+», 2016, С. 343-345.
9. Основы криминального процесса Федеративной Республики Германия : навч. посіб. / [В. А. Савченко, Я. І. Соловій, В. І. Фелик, - В. Д. Юрчишин]. – Х. : Право, 2017. – С. 171-172.
10. Головненков П., Спица Н. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германия - Strafprozessordnung (StPO)- Научно-практический комментарий и перевод текста закона со вступительной статьёй профессора Уве Хелльманна. - Universitätsverlag Potsdam, 2012. – С. 51.
11. Косьмін О.В. Щодо підстав затримання підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення / Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 21 жовт. 2016 р.) / редкол.: В.В. Федосєєв (голов. ред.), М.В. Членов (заст. голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2016. – Вип. 8. – С. 42-45.
12. Макаренко Є. І. Щодо сутності затримання підозрюваного за новим Кримінальним процесуальним кодексом України /- Є. І. Макаренко / Право і суспільство. – 2013. – № 3. – С. 126–134.